

MONITORIZAREA ELECTRONICĂ ÎN CONTEXTUL APLICĂRII MĂSURILOR PREVENTIVE

Ghennadi EPURE,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

În ultima perioadă, practica judiciară din Republica Moldova, la capitolul aplicarea măsurilor preventive privative de libertate, atestă o dinamică sporită legată de aplicarea preponderent de către judecătorul de instrucție a arestului la domiciliu, admițând astfel, parțial, demersurile procurorilor care solicită arestul preventiv.

Această practică a debutat datorită mai multor factori, unul dintre care consistă în faptul că Republica Moldova a pierdut un număr relativ mare de cauze în fața Curții Europene a Drepturilor Omului în ultimii ani, iar o bună parte din ele se refereau la încălcarea art. 5 – *Libertatea și siguranța persoanei* din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Această practică negativă a generat o influență în rândul judecătorilor de a aplica arestul la domiciliu în mod prioritar, ca măsură ce nu îngreădește total libertatea persoanei sau, cu alt cuvinte, nu-l izolează de societate.

Un alt factor îl reprezintă supraaglomerarea penitenciarelor, care constituie și o problemă la nivel național, ce afectează bugetul Republicii Moldova, aflat într-o criză continuă.

Un al treilea factor este legat de posibilitatea monitorizării electronice a învinutului sau inculpatului, atunci când față de aceștia se aplică arestul la domiciliu, ca măsură alternativă arestului preventiv. Eficiența acestei monitorizări rezidă în faptul că organul abilitat poate verifica în timp real respectarea restricțiilor suplimentare impuse de către judecător, consemnate la art. 188 alin. (3) din Codul de procedură penală.

Premisele apariției „monitorizării electronice” în contextul aplicării unei obligații sau restricții, la aplicarea măsurilor preventive, are drept sorginte Recomandarea Comitetului de Miniștri CM/Rec(2014)4 către statele membre privind monitorizarea electronică, potrivit căreia „monitorizare electronică” este un termen general care se referă la forme de supraveghere prin intermediul cărora

să se monitorizeze locația, mișcarea și comportamentul specific al persoanelor din cadrul procesului de justiție penală. Formele curente de monitorizare electronică se bazează pe unde radio, tehnologie de urmărire prin satelit sau biometrică. În general, ele cuprind un dispozitiv atașat de persoana respectivă, care se monitorizează de la distanță” [1].

Așadar, modificările legislative la nivel național au survenit prin Legea nr. 138 din 03.12.2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, potrivit căreia pentru prima dată s-a introdus la lit. e) art. 2⁶ noțiunea de „monitorizare electronică”, specificându-se în continuare la art. 2¹⁰ din aceeași Lege, că „(2) Monitorizarea electronică poate fi aplicată la stabilirea unor obligații sau restricții. (3) Asigurarea monitorizării electronice a tuturor categoriilor de persoane monitorizate se efectuează de către organele de probațiune” [2].

În această ordine de idei, prin Hotărârea Guvernului nr. 1322 din 08.12.2016 se pune în aplicare Regulamentul privind monitorizarea electronică a persoanelor, în care la art. 2 pct. 3) se menționează că „Monitorizarea electronică poate fi aplicată persoanelor cărora le este aplicată o măsură preventivă cu stabilirea anumitor obligații sau restricții” [3].

Deși legiuitorul a făcut un set de modificări normative indicate în actele specificate mai sus, observăm că în codul de procedură penală o reglementare aparte referitoare la monitorizarea electronică nu este prevăzută. Astfel, această lipsă poate fi percepută ca o omisiune, inclusiv și din raționamente juridico-aplicative, or, Codul de procedură penală la art. 2 alin. (4), prevede că „Normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod” [4].

Sub aspect comparativ, menționăm că în Codul de procedură penală al României este reglementat faptul că în cazul aplicării de către judecătorul de drepturi și libertăți a unei măsuri preventive alternative față de suspect, cum sunt arestul la domiciliu

și controlul judiciar pe cauțiune, instanța poate aplica în paralel și supravegherea electronică.

La art. 9 alin. (2) din Codul de procedură penală al României este prevăzut că, „Orice măsură privativă sau restrictivă de libertate se dispune în mod excepțional și doar în cazurile și în condițiile prevăzute de lege” [5]. Acest principiu al arestului preventiv ca o măsură aplicată în ultimă instanță este introdus în Codul de procedură penală, care precizează că orice privare de libertate trebuie folosită ca excepție și potrivit legii. Deși nu este formulat explicit, se sugerează că organele judiciare trebuie să ia în considerare mai întâi alternativele la arestul preventiv.

În acest context, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a expus în nenumărate rânduri la subiect, reiterând că „...articolul 5 al Convenției, ca și articolele 2, 3 și 4, face parte din prima categorie de drepturi fundamentale, care protejează securitatea fizică a persoanei ... și, prin urmare, importanța lui este supremă. Scopul de bază al acestuia este de a preveni lipsirea arbitrară și nejustificată de libertate ... Prezumția este în favoarea eliberării. După cum a fost stabilit în cauza *Neumeister v. Austria* (hotărâre din 27 iunie 1968, Seria A nr. 8, p. 37, § 4), a doua parte a articolului 5 § 3 nu oferă instanțelor judiciare dreptul de a alege între a aduce învinuitul în fața instanței într-un termen rezonabil sau a-l elibera în cursul procedurii. Până la condamnare, el trebuie prezumat nevinovat și scopul acestei prevederi este, în esență, de a cere eliberarea lui provizorie odată ce detenția sa continuă încetează să mai fie rezonabilă...” [6].

Pentru a proteja dreptul fundamental la libertate și a acționa pe baza prezumției de nevinovăție a acuzatului, judecătorii trebuie să cântărească atent și să prefere toate alternativele disponibile la arestul preventiv, analizând în ce măsură măsurile care nu implică privarea de libertate ar putea asigura buna desfășurare a procedurii penale în aceeași măsură ca arestarea preventivă.

În ipoteza aprobării automată a celei mai drastice măsuri preventive de către judecătorul de instrucție, acest fenomen ar putea avea un impact negativ asupra persoanei și a capacității sale de a se pregăti pentru proces. Aplicarea automată a arestului preventiv, ca măsură de excepție are la bază alte cauze și anume: riscul eschivării, riscul săvârșirii de noi infracțiuni, riscul perturbării ordinii publice, lipsa unui loc permanent de trai, personalitatea sus-

pectului etc.

Controlul judiciar, controlul judiciar pe cauțiune și arestul la domiciliu sunt cele mai puțin restrictive măsuri alternative prevăzute de legislația românească și, în același timp, de legislația națională. În România, aceste măsuri procesuale pot fi aplicate concomitent cu supravegherea electronică, iar în cazul arestului la domiciliu, art. 221 alin. (3) din Codul de procedură penală al României, stipulează că „Judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată poate dispune ca pe durata arestului la domiciliu inculpatul să poarte permanent un dispozitiv electronic de supraveghere și/sau să respecte una sau mai multe dintre obligațiile prevăzute la art. 215 alin. (2) lit. d)-k). Prevederile art. 215 alin. (8), (8¹) și (9) se aplică în mod corespunzător” [7].

De remarcat, o asemenea reglementare în legea procesual penală a Republicii Moldova nu există la momentul actual, iar judecătorii, la aplicarea „monitorizării electronice” față de învinuit/ inculpat, fac uz de norme procesuale ce se regăsesc în alte acte normative.

În pofida faptului că la art. 188 alin. (4) pct. 1) și 2) din Codul de procedură penală, legiuitorul moldav a stipulat că „Persoana arestată la domiciliu poate fi supusă obligațiilor: 1) de a menține în stare de funcționare mijloacele electronice de control și de a le purta permanent; 2) de a răspunde la semnalele de control sau de a emite semnale telefonice de control, de a se prezenta personal la organul de urmărire penală sau la instanța de judecată la timpul fixat” [8], aceste formulări poartă un caracter vag. În atare condiții, legiuitorul nu a prevăzut o modalitate normativă inclusă în legea procesual penală prin care să fie specificată supravegherea electronică ca măsură complementară față de învinuit sau inculpat, dar a lăsat o marjă largă de interpretare.

Este relevant de menționat că în legislația română supravegherea electronică a fost extinsă și pentru alte măsuri preventive, cum ar fi controlul judiciar și controlul judiciar pe cauțiune. Prin urmare, o asemenea prevedere este binevenită și are drept scop prevenirea eschivării învinuitului de la urmărirea penală sau a inculpatului de la judecarea cauzei.

Astfel, se observă că monitorizarea electronică a devenit în ultima perioadă un procedeu procesual mai des aplicabil în practică, în contextul în care această obligație a devenit una eficientă pen-

tru unele categorii de figuranți, față de care nu este oportună aplicarea arestului preventiv.

Pe de altă parte, în cazul aplicării de către judecătorul de instrucție sau instanța de judecată a măsurilor preventive alternative arestului, asigurarea acestora se realizează de către organul de poliție din raza teritorială în care învinuitul/ inculpatul își are domiciliul. De remarcat că în practică nu se atestă o supraveghere riguroasă a măsurilor preventive alternative arestului din partea organului de poliție și, de aceea, există riscul ca persoanele supuse măsurilor neprivative de libertate să se eschiveze de la urmărirea penală sau judecarea cauzei în instanța de judecată.

Inclusiv din aceste considerente, monitorizarea electronică în cazul aplicării arestului la domiciliu este o obligație eficientă în raport cu garanțiile consacrate în art. 25 din Constituția Republicii Moldova, care apără libertatea individuală și siguranța persoanei.

Prin aplicarea în mod prioritar a arestului la domiciliu cu supravegherea electronică a învinuitului/ inculpatului, atunci când această măsură este temeinic justificată, pot fi reliefate un șir de avantaje, spre exemplu: reducerea fenomenului de aplicare a arestului preventiv; scăderea populației din locurile de detenție provizorie; supravegherea eficientă a persoanelor față de care se aplică arestul la domiciliu; prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni (atunci când infracțiunea a fost săvârșită cu folosirea situației de serviciu); eficientizarea justiției penale în raport cu persoanele care comit infracțiuni ușoare sau mai puțin grave; asigurarea unui proces penal în termen rezonabil, datorită eliminării riscului eschivării învinuitului/ inculpatului față de organele de drept.

În virtutea celor analizate în prezentul demers științific, putem conchide că monitorizarea electronică este privită ca o măsură suplimentară de asigurare a respectării celorlalte restricții stabilite de art. 188 alin. (3) din Codul de procedură

penală. De remarcat că această măsură are un impact pozitiv asupra întregului proces penal, însă reglementarea acesteia în legea procesual penală este una ambiguă în raport cu reglementarea prevăzută de legislația română. De aceea, la moment, se impune ajustarea cadrului normativ la capitolul supraveghere electronică, cu lărgirea sferei de aplicare și asupra altor măsuri preventive, cum ar fi eliberarea provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune.

Referințe bibliografice

1. Recomandarea Comitetului de Miniștri CM/ Rec(2014)4 către statele-membre, privind monitorizarea electronică (Adoptată de Comitetul de Miniștri pe 19 februarie 2014, la a 1192-a ședință a Miniștrilor Adjuncți).
2. Legea nr. 138 din 03.12.2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial nr. 361-369 din 31-12-2015.
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1322 din 08.12.2016 pentru aprobarea Regulamentului privind monitorizarea electronică a persoanelor. În: Monitorul Oficial nr. 441-451 din 16.12.2016.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
5. Codul de procedură penală al României nr. 135 din 01.07.2010. În: Monitorul Oficial al României nr. 486 din 15.07.2010.
6. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Mușuc contra Republicii Moldova din 06.11.2007, definitivă la 06.02.2008. (Cereea nr. 42440/06).
7. Codul de procedură penală al României nr. 135 din 01.07.2010. În: Monitorul Oficial al României nr. 486 din 15.07.2010.
8. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003.